

Planlægningsproblemer i dansk energipolitik

I. Indledning

1. Da den første energikrise ramte også Danmark i begyndelsen af 1970'erne, var det umiddelbare problem, man stod overfor, et egentligt forsyningsproblem, hvor de nedskårne leverancer skulle fordeles på en hensigtsmæssig måde under hensyntagen til de aktuelle og mulige kommende leveringsvanskeligheder. I denne sammenhæng spillede prisforhold og andre markedsmæssige mekanismer en mindre afgørende rolle, idet der ganske simpelt ikke kunne skaffes tilstrækkelige tilførsler til de gældende priser. Der iværksattes restriktioner f.eks. i form af forbud mod søndagskørsel, udleveringsbegrænsning for brændselsolier m.v., men det er med den viden, man dengang og for den sags skyld også i dag står med, vanskeligt at vurdere restriktionernes betydning og værdi. Selv om der ikke i det efterfølgende tiår efter den første krise har været tilsvarende problemer, er det klart, at man fortsat må sætte - ganske vist begrænsede - ressourcer ind på at studere, hvorledes man skal forholde sig i eventuelt kommende situationer med forsyningsvanskeligheder, med henblik på at komme bedst muligt igennem sådanne - kortvarige - kritiske faser. Et sådant analysearbejde må bl.a. forudsætte opstilling af en kriteriefunktion, ud fra hvilken de konkrete be-

slutninger kan træffes, under hensyntagen til de produktionsteknologiske - herunder energitekniske - sammenhænge. Det forekommer oplagt, at ikke mindst input-output-materiale må komme til at spille en væsentlig rolle for udpegning af sektorer, der især må acceptere nedskårne leverancer, og sektorer, der kan stilles bedre i en eventuel restriktionssituation.

2. Hovedproblemstillingen i årene fremover vil imidlertid være at indrette energipolitikken mest hensigtsmæssigt under normale forsyningsforhold, d.v.s. hvor det er muligt for et lille land som Danmark at købe tilstrækkelige mængder af energi til udefra givne priser. Dette gør det imidlertid ikke lettere at tilrettelægge landets energipolitik - snarere tværtimod. Baggrunden for, at energiområdet er et af de interessanteste områder for anvendt økonomi i de senere år er netop, at det skal anskues i så mange dimensioner, og at kompleksiteten derfor er betydelig.

3. Flerdimensionaliteten kommer ind i billedet i forbindelse med den energipolitiske målsætning, der ofte fremhæver samfundets ønske om *effektivitet*, d.v.s. at undgå at ødsle med samfundets ressourcer og derfor undgå totalt set at anvende flere produktionsfaktorer end nødvendigt for at opnå et bestemt resultat. Bag denne målsætning ligger imidlertid tillige en række biensyn - evt. uddybende vilkår - for analyserne, nemlig ønskerne om *høj beskæftigelse*, *balance i udenrigsøkonomien*, *begrænset inflationstakt* og *acceptabel indkomstfordeling*. Det er en

*Professor, Økonomisk Institut,
Københavns Universitet*

smagssag, om man vil betragte *miljøhensyn* som en bibetingelse eller som en del af f.eks. ressourceanvendelsen ved et givet projekt. På samme måde kan spørgsmålet om energipolitikens virkninger for *fleksibiliteten* i forsyningsforholdene behandles på forskellig måde. Under alle omstændigheder skal disse hensyn imidlertid inddrages i analysen på den ene eller anden måde. Der er dog ingen tvivl om, at beskæftigelses- og betalingsbalancebetingelserne er de mest afgørende i praksis. Disse hensyn har da også et stærkere både teoretisk og empirisk fundament at bygge på.

I og med at der er mange hensyn at tage ved energipolitikens tilrettelæggelse, må den samfundsøkonomiske analyse også omfatte mange direkte og indirekte indtægts- og omkostningsposter. Disse poster skal selvsagt vedrøre borgernes forhold og ikke beslutningstagernes interesser, d.v.s. at myndighederne styres af forestillinger om, hvad der er til gavn for borgerne og ikke af mere eller mindre egoistiske interesser.

4. En anden grund til energipolitikens kompleksitet er, at det drejer sig om så mange former for energi og så mange områder for energianvendelse. Der er mange forhold, som peger på, at det er vigtigt at behandle energiefterspørgslen disaggregeret og ikke på den simple aggregerede måde, som tidligere var almindelig, og hvorefter al energiefterspørgsel bestemtes alene som en funktion af total aktivitet (f.eks. BNP) og, hvis det gik vidt, af realprisen på energi.

Dels gør der sig fra tid til anden forskellige pristendenser gældende for forskellige energiformer, og dels er substitutionsforhold og andre tekniske forhold utvivlsomt forskellige i forskellige sektorer. En disaggregeret fremgangsmåde kræver en betydelig opsplitning i analyseapparatet,

herunder også i den samlede model for samfundet. Herved forøges de opstillede sammenhænges autonomigrad, hvilket indebærer en mindre risiko for, at sammenhængene bryder sammen ved ændringer i samfundsstrukturen.

Endvidere er det et afgørende argument for at arbejde disaggregeret, at der for i hvert fald et betydeligt efterspørgselsområde, komfort-energi til almindelig opvarmning, også indgår forklarende variable i en helt anden dimension end strømvariablen produktion eller nationalindkomst. Her er det nemlig boligstørrelse (målt i rumenheder), d.v.s. en beholdningsstørrelse, som sammen med isoleeringsstandard, automatik og ikke mindst forbrugers omtanke og øvrige adfærd er af størst betydning for energiefterspørgslen. Som bekendt adskiller determinanterne for stock og flow-variable sig væsentligt fra hinanden, og i og med, at der indgår begge typer af variable ved bestemmelsen af forskellige dele af energiefterspørgslen, forøger dette kompleksiteten i analyserne.

5. Der er endelig grund til at nævne, at energiforsyningsforholdene og energipolitikken også kompliceres en del af, at der efterhånden bliver tale om en vis energiproduktion her i landet, primært fra Nordsøen, men også ved udnyttelse af lokale ressourcer, først og fremmest i landdistrikterne.

II. Om energiefterspørgslen generelt

6. Inden de specielle energipolitiske problemer skal drøftes, kan der være grund til at se lidt nøjere på energiefterspørgslen i de kommende år. Frem til i hvert fald langt ind i 1970'erne (muligvis med en kort afbrydelse umiddelbart efter den første oliekrise) var der i alle lande en for-

holdsvis snæver sammenkobling mellem BNP og energiefterspørgsel. Der er imidlertid flere faktorer, som taler for, at denne samvariation bliver brudt i de kommende år* (hvilket man da også allerede har set de første tegn på).

For det første var der tale om en *faldende realenergipris* frem til begyndelsen af 1970'erne, og da denne ofte ikke blev inddraget i efterspørgselsanalyserne, blev »brutto«-parameteren til BNP i virkeligheden for stor. Allerede her er der et væsentligt argument for modereret efterspørgsel nu, hvor realenergiprisen har været stigende og vel også på længere sigt igen vil vise stigningstendenser.

For det andet var bolig- og arbejdspladsarealet stærkt stigende i årene op til 1970'ernes begyndelse. Da rumopvarmning primært er beholdningsafhængig, jfr. ovenfor, har man her en delforklaring på energiefterspørgslens stærke vækst. Hertil kommer, at også bygge- og anlægsprocessen er relativt energiintensiv.

For det tredje var en række *faktorer bag* bolig- og arbejdspladsarealets udvikling ekstraordinært stimulerende. Her kan i flæng nævnes en ekstraordinært lav realrente, betydelige subsidier til boligefterspørgslen, en speciel demografisk udvikling (befolkningsvækst på fortsat omkring 1 pct. p.a., befolkningsudflytning o.s.v.) en stærkt stigende erhvervsfrekvens, en specielt kraftig stigning i serviceerhverv og offentlige institutioner o.s.v. Også disse faktorer må antages at have bidraget til den unormalt stærke udvikling i energiefterspørgslen.

For det fjerde er der grund til at nævne, at perioden frem til den første oliekrise var præget af en betydelig udbygning inden for de *energiintensive* trafikformer, f.eks. fly, og en betydelig forøgelse i anvendelsen af el-apparater. På begge områ-

der må man nok regne med mindre vækst i de kommende år.

Der er altså grund til at tro, at man ved at anvende en fast sammenkobling af energiefterspørgsel med realindkomstudvikling får en »brutto«-parameter, som skjuler alle de nævnte strukturforskydninger, og som giver et overdrevent indtryk af, hvor stor energiefterspørgslen vil blive den dag, der atter kommer gang i den økonomiske udvikling. Man får altså i virkeligheden et skoleeksempel på en meget lidet autonom sammenhæng, som bryder sammen, når den demografiske, realrentemæssige, erhvervsfrekvensmæssige o.s.v. udvikling ikke mere varierer på samme måde som tidligere med realindkomsten.

Alt i alt er der altså grund til fremover at regne med en langt svagere energiefterspørgselsudvikling (både direkte og i forhold til BNP) end i de første efterkrigsårtier.

III. Energipris og energiformer

7. For fastlæggelse af den normale energipolitik i perioder uden akutte krisetilstande er udviklingen i energiprisen af langt størst betydning. Det er normalt langt lettere at vurdere reale forhold end tillige at inddrage rent nominelle (inflationsmæssige) forhold. Det er derfor udviklingen i realprisen (eller rettere realpriserne) på energi, som er afgørende.

Ved fastlæggelse af denne (disse) må man i høj grad støtte sig på internationale analyseresultater, hvor især oliestudier, men også kul-, gas- og uranstudier er afgørende. Disse studier bygger på vurderinger af almindelige efterspørgsels- og udbudsreaktioner på markedet, men da specielt efterspørgselsudviklingen er stærkt afhængig af verdensøkonomiens udvikling, er det almindeligt at prognosti-

cere under antagelser om dels højvækst- og dels lavvækstudvikling. Man får dermed et bælte af priskurver, som ligger højest i højvækst- og lavest i lavvækst-alternativerne, og som alle er behæftet med betydelig usikkerhed. Baggrunden herfor er ikke mindst, at udbudsforholdene ikke er præget af almindelige markedskræfter, men at betydelige kartelementer primært for olie indebærer, at prisdannelsen i ret høj grad bliver indetermineret. Kurverne har normalt et S-formet udseende med betydelige stigningstendenser omkring 1990 og flade forløb i resten af 1980'erne og omkring århundredskiftet. At kurverne skønnes at flade ud på dette sidste tidspunkt begrundes ofte med, at der ved dette prisniveau vil opstå så kraftige substitutions- og besparelsesmekanismer, at der derved bliver lagt en kraftig bremse på mulighederne for energiprisstigning. Afhængigt af antagelserne skønnes realprisstignings-takten taget over et i resten af århundredet normalt at blive et sted mellem 1 og 3 pct. p.a., men disse skøn er som sagt kolossalt usikre.

8. Prisudviklingen er naturligvis stærkt afgørende for resultaterne af den generelle energiplanlægning. Primært er den afgørende for valg af *energiformen*. Den bestemmer selvsagt valget mellem at fortsætte med nuværende brændselsform i modsætning til overgang til f.eks. en eller flere former for vedvarende energi og/eller A-kraft. Disse to sidste er karakteriserede ved at kræve betydelige investeringsudgifter og samtidig at indebære betydelige fossile brændselsbesparelser. Rentabiliteten ved overgang til disse nye former er derfor desto større, jo større en prisstigning på brændsel der regnes med -og jo lavere en realrente der må kalkuleres med, men herom senere.

Tæt knyttet til dette problem er spørgs-

målet om *grænsedragning* mellem forskellige opvarmningsformer i forskellige dele af landet. I hovedsagen er landet opdelt i tre områder, nemlig et kraft/varme-område, et naturgasområde og et landområde, i hvilket sidste valget i det væsentlige står mellem fortsat oliefyring, el-opvarmning og forskellige former for vedvarende energi. Grænsedragningen og valget af opvarmningsform i landdistrikterne er imidlertid ikke endeligt fastlagt og vil bl.a. være afhængig af realprisen(-erne) på energi og af den teknologiske udvikling. Yderligere komplikationer opstår i denne forbindelse ved, at omfanget af kraft/varme-produktion er afhængig bl.a. af behovet for el og af lokaliseringen og arten af kommende kraftværker, samt ved at det endnu ikke er fastlagt, hvad der skal ske som følge af, at besparelser på energi og andre forhold forventes at medføre et overskud af naturgas, som kan anvendes på forskellig vis og muligvis indebærer en udvidelse af naturgasområdet. Det kan i denne forbindelse vise sig at blive af betydning, at omkostningerne ved udvidelse af nettet er lavere end de hidtidige totale gennemsnitsomkostninger som følge af, at der allerede er afholdt de første beløb ved nettets etablering. Om hele naturgasprojektet post festum viser sig alt i alt at være rentabelt eller ej er af mindre betydning nu, hvor initialinvesteringerne er afholdt, og et udredningsarbejde herom kan da heller ikke aftvinge særlig interesse. Hvad der er langt vigtigere er at træffe fornuftige beslutninger for fremtiden, givet at forholdene nu er, som de er og skønnes at blive.

En tredje vigtig konsekvens af realprisudviklingen på energi er dens betydning for omfanget af *energibesparende* investeringer. Det er mest relevant at betragte sådanne investeringer på samme måde som alle andre teknologier til dækning af et

energibehov og derfor at behandle energibesparelser i investeringskalkuler efter ganske samme retningslinjer som andre energiinvesteringer. Besparelseskalkuler falder naturligvis desto gunstigere ud, jo højere energipris der må kalkuleres med.

En fjerde virkning af energiprisudviklingen vedrører naturligvis hele landets økonomiske *balance* og dermed hele stabiliseringspolitikken. Denne er imidlertid ikke i særlig grad knyttet til energipolitikken og skal derfor ikke omtales yderligere i denne sammenhæng.

En femte problemkreds, som vedrører energiprisudviklingen generelt, er spørgsmålet om energiafgiftsniveauet. Det har været diskuteret, om man i en situation med stigende energipriser skulle pålægge en afgift for at sikre fortsat energiøkonomisering og derigennem ved en svagere efterspørgsel at lægge en dæmper på især OPEC's prisniveau. Det er klart, at dette formål bedst opnås, hvis det sker efter en koordineret international aktion, men isolerede foranstaltninger kunne også tænkes. Det er endvidere klart, at argumenterne styrkes, i jo højere grad der i det korte løb opstår betydelige dyk i energipriserne, og i jo højere grad man regner med betydelige prisstigninger sidenhen. Også den generelle afgiftspolitik kan altså blive afhængig af den skønnede realprisudvikling.

9. De nævnte forhold er - om end blandt de vigtigste - kun nogle af de områder, der er stærkt afhængige af den reale energipris. Der er ikke her grund til at gå videre med eksemplificeringer. Derimod er der nok grund til at nævne, at prisbedømmelsen kompliceres yderligere af, at det er nødvendigt både at skønne over dollarprisen på olie og over dollarkursen for at finde prisen på energi i kroner. Den amerikanske penge- og valutakurspolitik har i de senere år vist så store og ofte van-

skeligt forudsigelige udsving, at man alene af den grund er i store vanskeligheder i forbindelse med prisprognoser. Hertil kommer imidlertid, at der måske er en sammenhæng mellem dollarens kursniveau og dollarprisen på energi, idet udbydere kan tænkes at moderere deres priskrav, når dollaren er meget værd, jfr. de seneste års udvikling. Hele dette problemkompleks er imidlertid ikke klarlagt i særlig høj grad.

IV. Realrentens betydning

10. Som antydnet ovenfor er det oftest nødvendigt at arbejde med investeringskalkuleteknik for at få et beslutningsgrundlag for energipolitikken. Dette hænger selvfølgelig sammen med, at beslutningerne vedrører beløb, som afholdes på forskellige tidspunkter, og for at gøre disse beløb ensbetydende er det nødvendigt at anvende en diskonteringsprocedure.

Valget af diskonteringsfaktor bliver derfor meget afgørende for, hvor kapitalintensiv energiforsyningen med fordel vil være. Der har været anført to ydersynspunkter - og en række mellemsynspunkter - i diskussionen om kalkulationsrentefoden, nemlig for benyttelse af:

- 1) en tidspræferencerentefod, der drejer sig om samfundets forbrugsdispositioner i dag og i fremtiden
- 2) en marginalproduktivtetsrentefod, der skulle tilsikre, at realkapital anvendes lige så produktivt i energisektoren som i andre sammenhænge.

Begge størrelser skal opgøres før skat, fordi skattekrone vel i samfundsmæssig sammenhæng må tillægges samme værdi som andre kroner, og fordi der ikke regnes efter skat i samfundsøkonomiske kalkuler.

Her i landet og i de fleste andre lande har man lagt sig fast på synspunkt 2 oven-

for, d.v.s. på et ret højt rentabilitetskrav. Man har altså - med rette, forekommer det - lagt afgørende vægt på at tilsikre, at man ikke ved en for lav afkastgrad går glip af et højere afkast, som var muligt ved at anvende kapitalen andetsteds. Den store forskel på de to synspunkter vedrører spørgsmålet om risikotillæg i kravene til afkast af realkapital. Der er anført mange synspunkter om dette spørgsmål, både i den hjemlige og den internationale debat. Det falder uden for rammerne af denne fremstilling at referere hele denne debat, men det forekommer dog alt i alt rimeligt at lægge sig fast på et reelt krav i underkanten af en halv snes procent. Det er klart, at et højt rentabilitetskrav virker belastende på forsyningsformer, hvor investeringskravet er relativt stort, og hvor besparelserne sidenhen til gengæld også er forholdsvis store.

V. Energipolitik i en uligevægtsøkonomi

11. Da den energipolitiske (og i øvrigt til lige den generelle økonomisk-politiske) målsætning, jfr. indledningen, også indrager en række uddybende vilkår vedrørende beskæftigelse, balance i udenrigsøkonomien, inflationstakt, indkomstfordeling, miljø m.v., og da vi på en række af disse områder har haft problemer i de senere år, er det naturligt, at man har overvejet at tilrettelægge beslutningerne under hensyntagen bl.a. også til disse forhold. Der er jo tale om meget betydelige investeringer og aktiviteter, som kunne yde et væsentligt bidrag til delvis løsning af disse problemer.

12. Som nævnt ovenfor vedrører de vigtigste virkninger beskæftigelsen og betalingsbalancen. Disse to størrelser er i denne sammenhæng spejlbilleder af hinanden, idet hjemlig efterspørgsel kan

dækkes enten ved hjemlig aktivitet eller ved import. I praksis vil det være både teoretisk og empirisk vanskeligere at inddrage de øvrige hensyn i beregningsarbejdet, måske bortset fra visse sider af miljøspørgsmålet. Udover med målingsmæssige problemer hænger dette også sammen med vanskeligheder ved at fastsætte skyggepriser eller lignende, som vil være nødvendige for en rationel behandling af disse spørgsmål.

13. Når uligevægtsfænomenet drejer sig om ledighed og betalingsbalanceunderskud, er det vigtigt at bemærke sig, at denne situation i det mindste principielt kan fjernes. I hvert fald på *langt sigt* gælder det, at et land har mulighed for eller måske snarere er tvunget til at etablere valutakurser og hjemligt omkostningsniveau (ved indkomstpolitik), således at det giver ligevægt i udenrigsøkonomien.

I denne sammenhæng er det tvivlsomt, om man skal korrigere sine kalkulationer over mulige energipolitiske foranstaltninger for beskæftigelses- og betalingsbalanceeffekter, d.v.s. stille projekter med relativt lave importbelastninger gunstigere end andre samfundsprojekter i kalkulerne. Hvis man i det længere sigt fortsat har uligevægtsforhold, kan baggrunden nemlig være manglende accept af de mest hensigtsmæssige midler, nemlig konkurrenceevnestyrkende indgreb. Disse midler sikrer jo normalt intern og ekstern ligevægt, uden at den internationale arbejdsdelings fordele opgives. Selv om disse fordele ofte er vanskelige at kvantificere i detaljer, mens f.eks. et ledighedstab lettere opgøres, er de utvivlsomt netop på længere sigt så vigtige, at man lider tab ved at indrette sine projektbedømmelser efter mere eller mindre konkurrenceforvridende retningslinjer. Det er derfor en problematisk fremgangsmåde at søge at udpege perioder med *konjunkturpolitisk* krise, hvor de

generelle økonomisk-politiske midler er *fastlåste*, fordi der ikke kan opnås *enighed* om at benytte dem, og derefter korrigere sine kalkuler for virkningerne heraf. Man ville jo på den måde løbe en åbenbar risiko for en politisk-administrativ cirkelslutning.

Der kræves altså bedre argumenter end manglende vilje til og mulighed for at benytte de bedste midler, hvis der skal benyttes kalkulemetoder, som tilskynder til næstbedste løsninger. Her er det imidlertid almindeligt i en uligevægtssituation som den foreliggende at henvise til lange tilpasningstider, som gør det »næsten fysisk« umuligt hurtigt at nå i ligevægt på grund af forsinkede efterspørgselsreaktioner og små (kortsigts-) elasticiteter i udenrigshandelen.

Dette leder straks ind på, at det drejer sig om modifikationer af kalkulerne på *kort sigt*, som det selvfølgelig altid er svært præcist at fastlægge periodelængden for.

Måske kræves ganske simpelt overordnede tilkendegivelser fra de centrale økonomiske myndigheder for at fastlægge den periode, i hvilken man skal korrigere for uligevægtsfænomener. Herved får man også fastlagt ambitionsniveauet i stabiliseringspolitikken, idet en lang korrektionsperiode er ensbetydende med et lavt ambitionsniveau.

Man kan dog få fastere grund under fødderne, hvis man baserer fastlæggelsen af perioderne, hvor kalkulerne kan korrigeres for beskæftigelses- og betalingsbalanceeffekter, på makroøkonomiske modelberegninger af den kortest tænkelige periode med underbeskæftigelse og andre uligevægtsfænomener ved anvendelse af de mest effektive generelle konjunkturstyrende instrumenter. Man får derved størst sandsynlighed for, at det bliver de mest effektive løsninger, man søger.

14. Er periodelængden først fastlagt, kan de forskellige energiforsyningsaktiviteters betalingsbalance- og beskæftigelseseffekter beregnes. I visse tilfælde vil de ved planlægningsarbejdet blive vist særskilt, hvorved det bliver op til de politiske myndigheder ved beslutningstagningen indirekte at fastsætte den skyggepris, man mener skal benyttes ved de afgørelser, som skal træffes. Der er dog ikke noget i vejen for at hjælpe denne debat ind på de baner, som er centrale for beslutningsprocessen, ved i en ledighedsperiode at indregne effekterne direkte i kalkulerne under antagelse af forskellige skyggepriser for arbejdskraft og forskellige periode-længder, i hvilke der kan tænkes korrigeret. Man får derved præsenteret den vurderingsprocedure, der er relevant for afvejning af normale rentabilitetskriterier over for beskæftigelses- og betalingsbalancehensyn. Ved overvejelse af, hvilke skyggepriser for arbejdskraft man i en ledighedssituation skal benytte, er det givetvis sådanne forhold som inflationseffekter ved beskæftigelsesvariationer, aktuelle og potentielle flaskehalse på arbejdsmarkedet og kapacitetsproblemer i øvrigt, man må tage i betragtning.

Det fører for vidt at uddybe hele denne uligevægtsproblematik yderligere, men der er ingen tvivl om, at det drejer sig om en på en gang særdeles interessant og relevant problemkreds, ikke blot for energiområdet, men for hele den offentlige beslutningsproces og dermed for samfundsøkonomiske analyser generelt.

VI. Privatøkonomiske beslutninger

15. En lang række af de bibetingelser, supplerende hensyn o.s.v., altså helt generelt de fleste af de eksternalitetshensyn, som gør sig gældende ved samfundsøko-

nomiske overvejelser af energipolitikken, er normalt uden betydning ved privatøkonomiske kalkuler. Man kan derfor let komme i en situation, hvor samfundsøkonomiske og privatøkonomiske analyser fører til forskelligt resultat.

Dette er udover af de allerede nævnte grunde også betinget af, at man i samfundsøkonomiske analyser ikke i priserne inkluderer de (varierende) afgifter m.v., som er pålagt energiområdet. Det offentliges afgifts- og for den sags skyld også takstpolitik bliver derfor et blandt flere styringsinstrumenter, som kan bruges til at lede de private beslutninger i retninger, som er ønskelige ud fra samfundsøkonomiske kalkuleresultater.

16. Gør der sig ikke (væsentligt forskellige) eksternalitetsvirkninger gældende for de forskellige forsyningsformer, er det altså rationelt at følge et omkostningsprincip ved takst- og afgiftsfastsættelse. Dette princip er imidlertid uklart, dels i kraft/varmeområdet med fælles produktion og dels i forbindelse med store, kollektive forsyningsformer i øvrigt. Hertil kommer som sagt tillige, at der gør sig en lang række eksternalitetsvirkninger gældende på de fleste områder. Der er derfor et betydeligt råderum for politiske og administrative beslutninger i den energipolitiske styring.

VII. Afsluttende bemærkninger

17. Skal de mere eller mindre indirekte nævnte hovedproblemstillinger ved tilrettelæggelsen af dansk energipolitik afslutningsvis trækkes frem, drejer det sig altså om:

a) At afklare analysemetoder for energipolitiske beslutninger både i ligevægts- og i uligevægtssituationer (herunder specielt også i forsyningskriser).

b) At afdække det teknologiske og

øvrige datamæssige grundlag for disse beslutninger i årene fremover. Ikke mindst på energiefterspørgselsområdet synes det vigtigt at styrke både det teoretiske og det praktiske udredningsarbejde. Dette arbejde pågår da også løbende. Noget tilsvarende gælder det teknologiske område, hvor man endnu ikke føler, at man for de mange tænkelige forsyningsformer, primært i landdistrikterne, har et særlig sikkert beslutningsgrundlag. Også her er udredningsaktiviteten imidlertid intens i øjeblikket.

c) På grundlag af et styrket beslutningsgrundlag at fastlægge den (stort set) endelige grænsedragning mellem kraft/varme-, naturgas- og landområdet.

d) Ligeledes på grundlag heraf at specificere de mest interessante energiteknologier, herunder besparelspolitikken, som også må betragtes som en teknologi. Det er klart, at denne problemstilling er af størst betydning for landområdet.

e) Herudfra at fastlægge den takst- og afgiftspolitik, som kan medføre, at de overordnede energipolitiske hensyn tilgodeses. Det er oplagt, at man især på områder, hvor store kollektive forsyningsformer etableres, i højere grad end andetsteds kan tænke sig, at administrative styringsmidler tillige vil blive taget i anvendelse.

f) Endelig at træffe beslutninger og være i besiddelse af vurderingsmetoder, som er tilstrækkeligt fleksible til at kunne tage højde for ændrede omstændigheder. Det er klart, at dette ønske må nedspilles i situationer, hvor det er meget langsigtede forhold, der skal træffes afgørelse om. Selv i disse tilfælde er der imidlertid ofte tilstrækkelige variationsmuligheder til, at ændrede omstændigheder i nogen grad kan ændre projekternes karakter.

18. Det er altid vanskeligt at afgøre, om man er nået vidt nok i planlægningen på

et område. Ved sammenligning med energipolitikken i andre lande får man dog ikke indtryk af, at Danmark halter bagefter. Og på ét område, nemlig i forbindelse med omlægningen fra olie til kul, har vi som bekendt endog opnået enestående store og hurtige resultater.

*Dette er et af hovedresultaterne i den overordentlig velskrevne bog om dansk energipolitik af Erik Ib Schmidt: Energi og Samfund, København 1981.